

УКРАЇНЬСЬКА ДІАСПОРА ТА ДІАСПОРИ В УКРАЇНІ: КОНФЛІКТИЗАЦІЙНИЙ ВИМІР

DOI: <https://doi.org/10.17721/2520-2626/2021.28.1>
УДК 323.113:303.82-057.4

Ніна Авер'янова

кандидат філософських наук, науковий співробітник,
Центр українознавства філософського факультету,
Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ORCID: 0000-0002-1088-2372

Email: aver_n@ukr.net

ПОНЯТТЯ «ДІАСПОРА» У НАУКОВИХ РОЗРОБКАХ ЗАРУБІЖНИХ ВЧЕНИХ: ОСОБЛИВОСТІ ІНТЕРПРЕТАЦІЙ ТА ЗАСТОСУВАННЯ

Анотація. Авторка статті показує, що термін «діаспора» часто зустрічається в зарубіжному науковому обігу. Вчені поступово у зміст поняття «діаспора» вносять нові розуміння та сенси. За основу визначення «діаспора» беруть різноманітні критерії та ознаки – етнічні, релігійні, економічні, політичні та ін. І хоча це слово вживалося в далекому минулому, проте ґрунтовні напрацювання щодо поняття «діаспора» з'явилися порівняно недавно. У 90-ті роки ХХ ст. було запропоновано велику кількість визначень і типологій діаспор, утворилася навіть нова дисципліна – діаспоральні дослідження (*Diaspora studies*). Саме в цей період зростає активність використання таких термінів, як «діаспора» та «транснаціоналізм». Авторка підкреслює важливість досліджень таких зарубіжних вчених як Джон Армстронг, Роджерс Брубейкер, Мішель Брюно, Ніколас ван Гір, Мілтон Дж. Есман, Джеймс Кліффорд, Робін Коен, Ален Медам, Вільям Сафран, Валерій Тишков, Томас Файст, Габріель Шеффер. Аналізує відомі роботи зазначених авторів щодо визначення поняття «діаспора» та її типів. Звертає увагу на те, що діаспори сьогодні – це не лише історично сформовані спільноти, які проживають за межами країни походження та дотримуються етнокультурних традицій, а це і певні сили впливу на владу країни проживання та політичний інструмент на міжнародній арені. Розвиток сучасних технологій, розширений доступ до кіберпростору відбився і на функціонуванні діаспор. Відображенням таких змін стали нові терміни – «електронні діаспори» («*e-diasporas*»), «мережеві діаспори» («*net-diasporas*»), «веб-діаспори» («*web-diasporas*»), «онлайн-діаспори» («*online-diasporas*»), «цифрові діаспори» («*digital diasporas*»). Доводить необхідність чіткого визначення поняття «діаспора», адже процес діаспоризації приймає нові форми, і вплив діаспор посилюється як у країнах проживання, так і в країнах походження. Відсутність єдиного визначення зазначеного терміна спрямовує науковців на подальше дослідження проблеми.

Ключові слова: діаспора, мігранти, діаспоризація, транснаціоналізм, транснаціональні спільноти, транснаціональні мережі.

Nina Averianova

Ph.D. in Philosophy, Research Associate,
Centre of Ukrainian Studies, Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

THE CONCEPT OF «DIASPORA» IN RESEARCH WORKS OF FOREIGN SCIENTISTS: PARTICULARITIES OF INTERPRETATIONS AND USE

Abstract. The author of the article shows that the term «Diaspora» is often found in foreign scientific circulation. Scientists are gradually introducing new understandings and meanings into the content of the concept of «Diaspora». The definition of «Diaspora» is based on various criteria and characteristics - ethnic, religious, economic, political, etc. And although this word was used in the distant past, however, fundamental developments regarding the concept of «Diaspora» appeared relatively long ago. In the 90s of the twentieth century, a large number of different definitions and typologies of diasporas were proposed, even a new discipline was formed – *Diaspora studies*. It was during this period that the use of terms such as «Diaspora» and «transnationalism» increased. The author emphasizes the importance of research by such foreign scientists as John A. Armstrong, Rogers Brubaker, Michel

Bruneau, Nicholas Van Hear, Milton J. Esman, James Clifford, Robin Cohen, Alain Medam, William Safran, Valeriy Tishkov, Thomas Faist, Gabriel Sheffer. Analyzes the well-known works of these authors regarding the definition of the concept of «Diaspora» and its types. Draws attention to the fact that diasporas today are not only historically formed communities that live outside the country of origin and adhere to ethnocultural traditions. These are certain forces of influence on the authorities of the country of residence and a political instrument in the international arena. The development of modern technologies, expanded access to cyberspace has also affected the functioning of the diasporas. These changes were reflected in new terms – «e-diasporas», «net-diasporas», «web-diasporas», «Online-diasporas», «digital diasporas». Proves the need for a clear definition of the concept of «Diaspora», because the process of Diaspora takes on new forms and the influence of diasporas is increasing both in the countries of residence and in the countries of origin. The lack of a definition of the specified period directs scientists to further study the problem.

Keywords: Diaspora, migrants, diasporization, transnationalism, transnational communities, transnational networks.

Постановка проблеми. Поняття «діаспора» надзвичайно складне та багатогранне, в останні десятиліття воно досить часто зустрічається в наукових працях, проте досі не маємо усталеного визначення. Різні дослідники вкладають у зміст поняття «діаспора» неоднакові значення, включаючи сюди відмінні явища та процеси. За основу визначення «діаспора» беруть різноманітні критерії та ознаки – етнічні, релігійні, економічні, політичні та ін.

У Стародавній Греції слово «діаспора» (у перекладі «розсіювання») застосовувалося по відношенню до міграції та колонізації. Вперше воно було вжито щодо єврейського народу. На івриті цей термін спочатку використовувався для означення поселення колоній іудеїв за межами Палестини після вавилонського вигнання, а потім отримав більш загальне значення – визначав групу людей, які оселилися далеко від своїх предків [22, с. 41]. Окремі науковці вважають, що етнічні діаспори існували так давно, як і самі етноси [3, с. 5].

Упродовж більше, ніж одного тисячоліття (III ст. до н.е. – VII ст. н.е.) сформувалося кілька підходів до розуміння поняття «діаспора»: 1) вимушене проживання іудейської общини за межами території походження з перспективою обов'язкового повернення; 2) добровільне проживання певної (вже не тільки іудейської) громади за межами території походження зі збереженням певних контактів з родичами (одновірцями) на землях предків; 3) релігійно-політична структура, яка проголошувала наявність певної сакральної території походження (головним чином, Єрусалиму) [4, с. 72].

Аналіз наукових публікацій. У науковий обіг поняття «діаспора» ввійшло завдячуючи розробкам вчених Чиказької школи у США в кінці 1920-тих років. У Європі проблемами діаспори зацікавилися в 1960–1970 рр., коли до неї у великій кількості почали прибувати мігранти. Опинившись за межами своєї Батьківщини в новому для них суспільстві, мігранти створювали іммігрантські спільноти. Процес діаспоризації проходив активно і не завжди мирно, він почав відчутно впливати майже на всі сфери життя країн, до яких прибули мігранти. Ґрунтовні напрацювання щодо феномена діаспори з'явилися пізніше та відображені в працях таких зарубіжних вчених, як Джон Армстронг [8], Роджерс Брубейкер

[10; 11], Мішель Брюно [12], Ніколас ван Гір [24], Мілтон Дж. Есман [16], Джеймс Кліффорд [13], Робін Коен [14], Ален Медам [18], Вільям Сафран [20], Габріель Шеффер [6; 21] та ін. Ключовим завданням для вчених стало питання вивчення поняття «діаспора» та її типів, що дало б можливість посила-тися на них, а не на інші концепції соціальних наук.

Метою даної статті є аналіз праць зарубіжних вчених, які здійснили ґрунтовні напрацювання щодо поняття «діаспора» та значно вплинули на розвиток діаспоральних досліджень.

Виклад основного матеріалу. Так, наприклад, Джон Армстронг визнавав, що діаспори є одно-рідними спільнотами з яскраво вираженою ідентичністю, що передбачало різні функціональні і темпоральні типи діаспор. Він виділив два типи діаспор: мобілізовані та пролетарські, які розглядав у контексті розвитку держав, що модернізуються. У свою чергу, мобілізовані діаспори поділив на архетипні (для яких Батьківщина – символічно значима як головний компонент сакрального міфу) та ситуативні (політично відокремлені частки великого суспільства). Армстронг звернув увагу на проблему взаємовідносин між діаспорою та державою проживання; відносини між ними, на його думку, не зводяться лише до асиміляції мігрантів [8].

Габріель Шеффер у своєму дослідженні писав, що було б не вірно підтримувати концепцію діаспори лише для єврейського народу, адже раніше існували й інші народи (фінікійці, ассирійці). А також і тому, що в XIX ст. у Європі з'явилися спільноти, схожі на єврейські діаспори – це грецькі та китайські діаспори. Він визначив такі критерії діаспори: підтримка і розвиток власної колективної ідентичності у «діаспоризованих людей» («diasporised people»); наявність внутрішньої організації, відмінної від тієї, що існує в країні походження або в країні перебування; значимі контакти з Батьківщиною: реальні контакти (наприклад, грошові перекази) або символічні контакти. Він акцентував увагу на етнічній сутності діаспор [21]. Після публікації книги за редакцією Шеффера «Modern Diasporas in International Politics» («Сучасні діаспори в міжнародній політиці») ідеї щодо продовження існування етнонаціональних діаспор (а не їхнє зникнення), важливість і впливовість діаспор у

політиці та соціальному житті стали загально-визначними.

У 90-ті роки ХХ ст. було запропоновано велику кількість різноманітних визначень і типологій діаспор, утворилася навіть нова дисципліна – діаспоральні дослідження (Diaspora studies). Почали вивчати економічні та політичні можливості діаспор, а також їхній вплив у зовнішньополітичному контексті. До цього проблемами діаспор займалися вчені з різних галузей наук: соціологи, політологи, історики, релігієзнавці, фахівці з міжнародних відносин і навіть кінознавці. Саме в цей період 1990-тих років зростає активність використання таких термінів, як «діаспора» та «транснаціоналізм». Зацікавленість цією проблематикою підтверджує і журнал «Diaspora: A Journal of Transnational Studies» («Діаспора: журнал транснаціональних досліджень»), який почав видаватися з 1991 р. й функціонує донині. Журнал випускається видавництвом Університету Торонто та спонсорується і управляється Інститутом Зоряна (Канада) і Кембриджа. Засновником журналу та його редактором є відомий історик вірменської культури Хачик Тололян.

Вільям Сафран опублікував свою статтю «Діаспори в сучасних суспільствах: міфи про Батьківщину і повернення» у першому номері «Diaspora: A Journal of Transnational Studies». Зазначена стаття стала відомою і популярною. В ній автор зауважив, що, оскільки упродовж століть поняття «діаспора» мало конкретне значення – вигнання євреїв з історичної Батьківщини та їхнє розселення по багатьох країнах світу, то питанням діаспори в наукових колах приділялося недостатньо уваги [20, с. 83]. Сафран на прикладі багатьох діаспор світу висвітлює роль спогадів і міфів про втрачену Батьківщину. А також розмежував спільноти, які бажають повернутися в країну походження, та спільноти, які докладають зусиль для збереження своєї культури у країні проживання. Він вважав єврейську діаспору «ідеальним типом» діаспори, тому визначив критерії, за якими можна оцінити ступінь «діаспоризації» тієї чи іншої спільноти: 1) розселення з «центру» до зарубіжних регіонів; 2) збереження колективної пам'яті або міфу про Батьківщину – її фізичне місцезнаходження, історію та здобутки; 3) усвідомлення переселенцями, що вони не повністю прийняті в новому суспільстві, тому відчують себе у певній мірі відчуженими та ізольованими від нього; 4) переконання, що історична Батьківщина – це справжній будинок, до якого вони за певних обставин повинні повернутися; 5) колективна відданість збереженню або відновленню своєї споконвічної Батьківщини; 6) різнопланові постійні зв'язки з історичною Батьківщиною. У рамках цього визначення, на його думку, можна впевнено говорити про вірменську, турецьку, палестинську, кубинську, грецьку, можливо, китайську діаспору на даний час і польську в минулому, хоча жодна з них повністю не відповідає «ідеальному типу» єврейської діаспори [20, с. 83-84].

Стивен Вертовец писав, що терміном «діаспора» на сьогодні називають практично будь-яку спільноту, яка вважається «детериторіалізованою» («deterritorialised») або «транснаціональною» («transnational»), тобто спільноту, яка утворилася на території, відмінній від тієї, на якій вона постійно проживає, і чії соціальні, економічні та політичні зв'язки перетинають кордони держав. Чисельність і поширеність таких груп населення весь час зростає. Деякі з них є важливими гравцями у побудові національних наративів, регіональних альянсів і глобальної економіки [25, с. 277]. Вертовец, проаналізувавши сучасні йому дослідження, пов'язані з питанням діаспори, виділив три значення терміна «діаспора»: 1) діаспора як «соціальна форма» (найбільш розповсюджене, означає специфічні соціальні відносини, скріплені історичними та географічними зв'язками, економічними та політичними чинниками); 2) діаспора як «тип свідомості» та віктимізації; 3) діаспора як «спосіб культурного виробництва» [25].

Ален Медам у своїй статті звернув увагу на те, що оскільки в сучасному світі моделей діаспор стає більше і вони урізноманітнюються, то концепція діаспор має уточнюватися і оновлюватися [18, с. 59]. Діаспори з часом стають визначними формами колективного існування, тому потрібно використовувати їхній внесок у розвиток сучасної цивілізації. Він запропонував типологію, засновану на ступені згуртованості та динамізмі діаспорної організації. З таких позицій вчений виділив «кристалізовані діаспори» та «плинні діаспори» [18].

Мішель Брюно запропонував типологію, яка, на його думку, повинна ґрунтуватися на організації діаспор. Він визначив три основні типи діаспор: підприємницькі діаспори (наприклад, китайські або ліванські), релігійні діаспори (євреї або греки), політичні діаспори (палестинці, тибетці) [12].

Робін Коен запропонував свою типологію, засновану на емпіричних дослідженнях: трудові діаспори (індіанці), імператорські діаспори (британські), торгові діаспори (китайці, ліванці), культурні діаспори. Він вважав, що стрижнем діаспоральної ідентичності є саме колективний досвід, а не етнічність чи культурна спільність [14]. Робін Коен підкреслював, що останнім часом до групи дослідників діаспори приєдналися нові вчені: 1) «неореалісти», які прийшли зі сфери економіки та міжнародних відносин, вони вбачають у діаспорі інструмент розвитку суспільства, державного будівництва і лобізму; 2) гуманітарії широкого профілю, які намагаються пов'язати діаспоральні дослідження з проблемою комплексної ідентичності, культурного виробництва, гібридизації та постколоніалізму [2, с. 42].

Роджерс Брубейкер під діаспорою розумів розсіювання етносу в просторі та ставлення цього етносу до реальної чи уявної Батьківщини, на яку діаспора, незважаючи на відстань, продовжує орієнтуватися емоційно і політично. На його думку, це

завжди зв'язок: діаспора – Батьківщина – країна проживання. Вчений розрізняв: трудові діаспори (складаються з трудових мігрантів, які виїжджають за кордон; формуються поступово і в результаті добровільних дій; територіально розпорозені; довгий час можуть залишатися громадянами своїх країн) та випадкові діаспори (утворюються за рахунок «переміщення кордонів через людей», викристалізуються раптово – після реконфігурації політичного простору; досить часто формуються всупереч волі; територіально закорінені; є громадянами країн, в яких вони проживають). При цьому він погоджувався з іншими дослідниками, що існують й альтернативні види діаспор, наприклад, архетипні єврейські, класичні торгові, мобілізовані та пролетарські [11].

Мілтон Дж. Есман трактував діаспору як транснаціональну спільноту, що підтримує матеріальні й емоційні зв'язки з країною походження та одночасно адаптується до обмежень і можливостей країни проживання. Також він акцентував увагу на проблемах, з якими зіштовхуються іммігрантські спільноти, коли намагаються зберегти та захистити свою культуру. Особливе значення він приділяв конфліктам, які виникали в діаспорах, і наслідкам цих конфліктів для міжнародного співтовариства [16].

Томас Файст у своєму дослідженні вказував, що в останні десятиліття концепції діаспор та транснаціоналізму відображають наслідки міжнародної міграції та зміщення державних кордонів серед населення. Термін «діаспора» досить часто використовується для позначення релігійних або національних груп, які проживають поза межами історичної Батьківщини. «Транснаціоналізм» («transnationalism») застосовується у більш вузькому сенсі – для позначення тривалих зв'язків мігрантів між країнами і в широкому сенсі – охоплюють різні соціальні спільноти, такі, як активні транснаціональні мережі, групи та організації. Більш того, хоча поняття «діаспора і транснаціоналізм» іноді використовуються як взаємозамінні, проте ці два терміни відображають різну генеалогію. Поняття «діаспора» і поява транснаціональних підходів можуть бути продуктивно використані для вивчення важливих питань соціальних і політичних змін у соціумі [17, с. 9]. Він виділив три основні типи транснаціональних соціальних просторів: транснаціональні групи, транснаціональні мережі і транснаціональні спільноти [17, с. 11-14]. Значення термінів «діаспора» і «транснаціоналізм» можуть перетинатися (наприклад, «повернення другого покоління») або бути схожими (наприклад, «діаспорний транснаціоналізм»), або навіть посилатися на різні точки зору (наприклад, діаспора – одна з форм транснаціонального соціального простору) [17, с. 33].

Про транснаціональний характер сучасних діаспор розмірковує Валерій Тишков: «На горизонті ми вже бачимо принципово нові явища, які не

можна осмислити в старих категоріях. Одне з таких явищ – формування транснаціональних спільнот за звичним фасадом діаспори. Історичний процес в аспекті, що нас цікавить, проходить ніби три стадії: міграція (або зміна кордонів), діаспора, транснаціональні спільноти. Останнє поняття відображає явище, що виявляється у зв'язку зі зміною характеру просторових переміщень, новими транспортними засобами та комунікативними можливостями, а також зміною характеру людських занять» [5, с. 462]. З'явилися зовсім інші емігранти (не лише на Заході, а й в азійсько-тихоокеанському регіоні), які, як вони говорять самі, можуть жити всюди, але якомога ближче до аеропорту. Це і бізнесмени, і професіонали різних сфер праці, і постачальники багатьох послуг та ін. Вони підтримують культурні та сімейно-родинні зв'язки, беруть участь у прийнятті рішень на рівні мікрогруп і впливають на інші важливі аспекти життя відразу двох або кількох спільнот. Таким чином, завдяки постійній циркуляції людей, грошей, товарів та інформації починає формуватися єдина спільність. Цю категорію людських коаліцій, що зароджується, і форму історичних зв'язків можна називати транснаціональними спільнотами [5, с. 463-464].

Варто зауважити, що Габріель Шеффер, вивчаючи комунікації діаспор, їхні обміни та контакти на різних соціальних і політичних рівнях, вживає термін «трансдержавний» (transstate), а не «транснаціональний». «Причина проста – різні діаспорні колективи, які пов'язані “мережею поверх бар'єрів”, зазвичай складаються з людей одного етнічного походження. Виходить, що мережі долають кордони держав, але не націй» [6, с. 168]. Трансдержавні мережі – це різноманітні контакти та зв'язки, які встановлюються соціальними групами, політичними структурами, економічними інститутами поверх державних кордонів [6, с. 167]. Шеффер підкреслює, що здатність до створення транскордонних мереж виникає із сутності етнонаціональних діаспор. Оскільки існує територіальна роздрібненість багатьох етнічних груп, то структура цих систем зв'язків дуже складна і заплутана. Етнонаціональні діаспори досягли значних успіхів у створенні трансдержавних мереж обмінів і контактів, які нагадують політичні організми, що злагоджено функціонують [6, с. 168].

Розвиток сучасних технологій, розширений доступ до кіберпростору відбився і на функціонуванні діаспор. Відображенням таких змін стали нові терміни – «електронні діаспори» («e-diasporas»), «мережеві діаспори» («net-diasporas»), «веб-діаспори» («web-diasporas»), «онлайн-діаспори» («online-diasporas»), «цифрові діаспори» («digital diasporas») [7; 9; 15; 19]. В цілому, вивчення діаспори стало міждисциплінарною та навіть трансдисциплінарною сферою дослідження [23].

Сьогодні діаспори включають в себе широкий спектр груп – політичні біженці, гастарбайтери, іммігранти, іноземці, вигнані та ін. При цьому варто

пам'ятати, що переїзд із однієї країни в іншу та влаштування в ній свого життя – процес, який передбачає зміни у відносинах із суспільством країни походження. Ті, хто повертається до своєї держави чи назавжди, чи на певний період, приносять із собою навички, ідеї, установки та поведінку, набуті за кордоном, які можуть бути як позитивними, так і негативними.

Оскільки діаспори проживають за межами своїх країн, але при цьому підтримують тісні зв'язки з країнами походження, то вони є «містком» між цими державами. Діаспори – це не лише історично сформовані спільноти, які проживають за межами країни походження та дотримуються етнокультурних традицій, це і певні сили впливу на владу країни проживання та політичний інструмент на міжнародній арені. Низка країн світу давно співпрацює зі своїми діаспорами, які стають активними суб'єктами міжнародного просування інтересів своєї історичної Батьківщини та формують її позитивний імідж [1].

Висновки. Отже, наукові доробки зарубіжних вчених, у яких містяться визначення поняття «діаспора», демонструють, що існують значні відмінності в позиціях дослідників щодо розуміння феномена діаспора. Проте потреба у чіткому визначенні поняття «діаспора» стоїть досить гостро, адже процес діаспоризації приймає нові форми і вплив діаспор посилюється як у країнах проживання, так і в країнах походження. Держави, до яких прибувають мігранти, мають невідкладну потребу в розробці ефективної політики щодо цих нових спільнот. Також важливо і для країн походження виробити стратегію зв'язків зі своїми діаспорами. Як політика країн проживання, так і стратегія країн походження будуть оптимальними лише за умови, коли буде визначений «предмет», на який вони спрямовані, іншими словами – чітко визначено поняття «діаспора». Відсутність єдиного визначення зазначеного терміна спрямовує науковців на подальше дослідження проблеми.

1. Авер'янова Н.М. Культурно-мистецькі заходи української діаспори у контексті відстоювання національних інтересів України. *Гілея: науковий вісник*. 2018. Випуск 139 (12). Ч. 2. Філософські науки. С. 118–120.

2. Интервью с Уильямом Сафраном, Робинем Коэном и Йосси Шаином. *Новое литературное обозрение*. 2014. № 127. С. 42–48.

3. Левин З.И. Менталитет диаспоры (Системный и социокультурный анализ). М.: ИВ РАН, 2001. 170 с.

4. Лошкарёв И.Д. Эволюция понятия «диаспора» в политической науке. *Этносоциум и межнациональная культура*. 2017. № 4 (106). С.70–78.

5. Тишков В.А. Реквием по этносу: Исследования по социально-культурной антропологии. М., 2003. 544 с.

6. Шеффер Габриэль. Диаспоры в мировой политике. *Диаспоры. Независимый научный журнал*. 2003. № 1. С. 162–184.

7. Andersson Kerstin B. Digital Diasporas: an overview of the research areas of migration and new media through a narrative literature review. *Human Technology*. 2019. Volume 15(2). Pp. 142–180.

8. Armstrong J.A. Mobilized and Proletarian Diasporas. *The American Political Science Review*. 1976. Volume 70. № 2. Pp. 393–408.

9. Brinkerhoff Jennifer M. Digital Diasporas: Identity and Transnational. Cambridge University Press, 2009. 288 p.

10. Brubaker R. The 'Diaspora' Diaspora. *Ethnic and Racial Studies*. 2005. Volume 28. Issue 1. Pp. 1–19.

11. Brubaker Rogers. Accidental Diasporas and External "Homelands" in Central and Eastern Europe: Past and Present. Vienna: Institut für Höhere Studien (IHS), WienInstitute for Advanced Studies, 2000.

12. Bruneau M. (coord.). *Diasporas*. GIP Reclus, Collection Espaces mode d'emploi, 1995. 192 p.

13. Clifford James. Diasporas. *Cultural Anthropology*. 1994. Volume 9. № 3. Pp. 302–338.

14. Cohen Robin. Global Diasporas: An Introduction. London: UCL Press, 1997. 219 p.

15. Diminescu Dana and Benjamin Loveluck. Traces of Dispersion: Online Media and Diasporic Identities. *Crossings. Journal of Migration Culture*. 2014. Volume 5(1). Pp. 23–39.

16. Esmán M.J. Diasporas in the Contemporary World. Polity Press, 2009. 224 p.

17. Faist Thomas. Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* (edited by Rainer Bauböck and Thomas Faist). Amsterdam University Press, 2010. Pp. 9–34.

18. Medam Alain. Diaspora / Diasporas. Archétype et typologie. *Revue Européenne des Migrations Internationales*. 1993. Volume 9. № 1. Pp. 59–66.

19. Ponzanesi Sandra. Digital Diasporas: Postcoloniality, Media and Affect. *Interventions. International Journal of Postcolonial Studies*. 2020. Volume 22(8). Pp. 977–993.

20. Safran William. Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and return. *Diasporas: A Journal of Transnational Studies*. 1991. Volume 1. № 1. Pp. 83–99.

21. Sheffer Gabriel (Edited). Modern Diasporas in International Politics. New York: Saint Martin Press, 1986.

22. Shuval Judith T. Diaspora Migration: Definitional Ambiguities and a Theoretical Paradigm. *International Migration*. 2000. № 38 (5). Pp. 41–57.

23. Stierstorfer Klaus and Carpi Daniela. Diaspora, Law and Literature. Berlin: De Gruyter, 2017.

24. Van Hear Nicholas. New Diasporas: The Mass Exodus, Dispersal and Regrouping of Migrant Communities. London: UCL Press, 1998.

25. Vertovec Steven. Three Meanings of «Diaspora», Exemplified among South Asian Religions. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. 1997. Volume 6. № 3. Pp. 277–299.

References

1. Averianova N.M. (2018). *Kulturno-mystetski zakhody ukraïnskoi diaspori u konteksti vidstoiuvannia natsionalnykh interesiv Ukrainy* [Cultural and artistic events of the Ukrainian Diaspora in the context of defending the national interests of Ukraine]. *Hileia: naukovyi visnyk*. Vypusk 139 (12). Ch. 2. Filosofski nauky. 118–120. (in Ukrainian).
2. *Intervyu s William Safran, Robin Cohen i Yossi Shahin* [Interview with William Safran, Robin Cohen and Yossi Shahin]. (2014). *Novoe literaturnoe obozrenie*. № 127. 42–48. (in Russian).
3. Levin Z.I. (2001). *Mentalitet diaspori (Sistemnyi i sociokul'turnyj analiz)* [Diaspora Mentality (Systemic and Sociocultural Analysis)]. M.: IV RAN. 170 p. (in Russian).
4. Loshkarev I.D. (2017). *Evoluciya ponyatiya «diaspora» v politicheskoy nauke* [Evolution of the concept of «Diaspora» in political science]. *Etnosocium i mezhnatsional'naya kul'tura*. № 4 (106). 70–78. (in Russian).
5. Tishkov V.A. (2003). *Rekviem po etnosu: Issledovaniya po social'no-kul'turnoj antropologii* [Requiem for Ethnos: Studies in Socio-Cultural Anthropology]. Moscow. 544 p. (in Russian).
6. Sheffer Gabriel (2003). *Diaspori v mirovoj politike* [Diasporas in world politics]. *Diaspori. Nezavisimyj nauchnyj zhurnal*. № 1. 162–184. (in Russian).
7. Andersson Kerstin B. (2019). Digital Diasporas: an overview of the research areas of migration and new media through a narrative literature review. *Human Technology*. Vol. 15(2). Pp. 142–180.
8. Armstrong J.A. (1976). Mobilized and Proletarian Diasporas. *The American Political Science Review*. Vol. 70. № 2. Pp. 393–408.
9. Brinkerhoff Jennifer M. (2009). *Digital Diasporas: Identity and Transnational*. Cambridge University Press. 288 p.
10. Brubaker R. (2005). The 'Diaspora' Diaspora. *Ethnic and Racial Studies*. Vol. 28. Issue 1. Pp. 1–19.
11. Brubaker R. (2000). *Accidental Diasporas and External "Homelands" in Central and Eastern Europe: Past and Present*. Vienna: Institut für Höhere Studien (IHS), WienInstitute for Advanced Studies.
12. Bruneau M. / coord. (1995). *Diasporas*. GIP Reclus, Collection Espaces mode d'emploi. 192 p.
13. Clifford James (1994). Diasporas. *Cultural Anthropology*. Vol. 9. № 3. Pp. 302–338.
14. Cohen Robin (1997). *Global Diasporas: An Introduction*. London: UCL Press. 219 p.
15. Diminescu Dana and Benjamin Loveluck (2014). Traces of Dispersion: Online Media and Diasporic Identities. *Crossings. Journal of Migration Culture*. Vol. 5(1). Pp. 23–39.
16. Esman M.J. (2009). *Diasporas in the Contemporary World*. Polity Press. 224 p.
17. Faist Thomas (2010). Diaspora and transnationalism: What kind of dance partners? *Diaspora and Transnationalism: Concepts, Theories and Methods* (edited by Rainer Bauböck and Thomas Faist). Amsterdam University Press. Pp. 9–34.
18. Medam Alain (1993). Diaspora / Diasporas. Archétype et typologie. *Revue Européenne des Migrations Internationales*. Vol. 9. № 1. Pp. 59–66.
19. Ponzanesi Sandra (2020). Digital Diasporas: Postcoloniality, Media and Affect. *Interventions. International Journal of Postcolonial Studies*. Vol. 22(8). Pp. 977–993.
20. Safran William (1991). Diasporas in Modern Societies: Myths of Homeland and return. *Diasporas: A Journal of Transnational Studies*. Vol. 1. № 1. Pp. 83–99.
21. Sheffer Gabriel / Edited (1986). *Modern Diasporas in International Politics*. New York: Saint Martin Press.
22. Shuval Judith T. (2000). Diaspora Migration: Definitional Ambiguities and a Theoretical Paradigm. *International Migration*. № 38 (5). Pp. 41–57.
23. Stierstorfer Klaus and Carpi Daniela (2017). *Diaspora, Law and Literature*. Berlin: De Gruyter.
24. Van Hear Nicholas (1998). *New Diasporas: The Mass Exodus, Dispersal and Regrouping of Migrant Communities*. London: UCL Press.
25. Vertovec Steven (1997). Three Meanings of «Diaspora», Exemplified among South Asian Religions. *Diaspora: A Journal of Transnational Studies*. Vol. 6. № 3. Pp. 277–299.